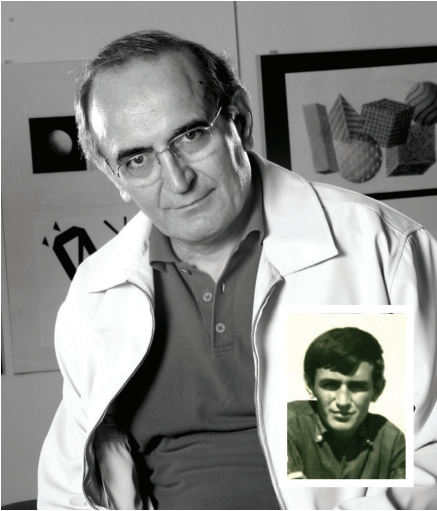

Çocuk Kitapları Eğitim ve Kültür Politikası ile Bire Bir İlişkilidir

İsmail KAYA*

SÖYLEŞİ: Ferit AVCI**

Avcı: 1990 lı yıllarda kitaplarınız yayımlandı. ‘Sadece Mor Rengi Seven Kral’, ‘Küçük Karga’nın Bir Günü’, ‘Uçmak İsteyen Kaplumbağa’, ‘Kınalı.’ Bu kitaplar boyut, tasarım, estetik, cilt ve kapak özellikleriyle ilgimizi çeken ve bizi coşturan eserlerdi. Kitapları oluştururken; öykü, resimleme tekniği ile yayıncı sorunları yaşadınız mı? Bu kitaplarla ilgili yolculuğu anlatır mısınız?

Kaya: İlk kitabım *Sadece Mor Rengi Seven Kral*’ı 1988-89 yılları arasında sanatta yeterlik tez döneminde araştırmalar yapmak üzere gittiğim sırada Hollanda’da hazırladım. Kuramsal araştırmalarıma yönelik bir uygulama çalışmasıydı düşündüğüm. Kitabın konusu, hoşgöründen yoksun bir kralın öyküsüydü. Öykü ülkemizde tanık olduğum olaylar sonucu kafamda tamamlanmıştı. Öyküyü çocuğa doğal akışı içinde, ders ve nasihat vermeden anlatmalı, metindeki duyguyu da, resmin görsel dilinden yansıtmalıydım. Resimleme aşamasında çözmeye çalıştım ana sorun bu oldu. Kraliyet Sanat ve Tasarım Akademisinde hocam, çocuk kitabı yazar ve çizeri Margaret Heymans resimler ve metin tamamlanınca kitabı beğendi, Hollanda’da yayınlamamı önerdi. Nasıl yayınlanacağını bilmiyordum. Sanat projesini değerlendiren kurumlara başvurabileceğimi söyledi. Rotterdam’da bulunan sanat kurumuna ‘Kunst Stichting’ başvurdum, yanıt olumsuzdu. O yanıtla başvurduğum yayımevi kitabı çok iyi koşullarda üç dilde yayımladı. Diğer kitapları Hacettepe Üniversitesine döndükten sonraki üç yılda hazırladım. *Küçük Karganın Bir Günü* adlı öykümü, o

* Prof. Dr., Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi, çocuk kitabı yazarı ve çizeri.

** Çocuk kitabı çizeri.

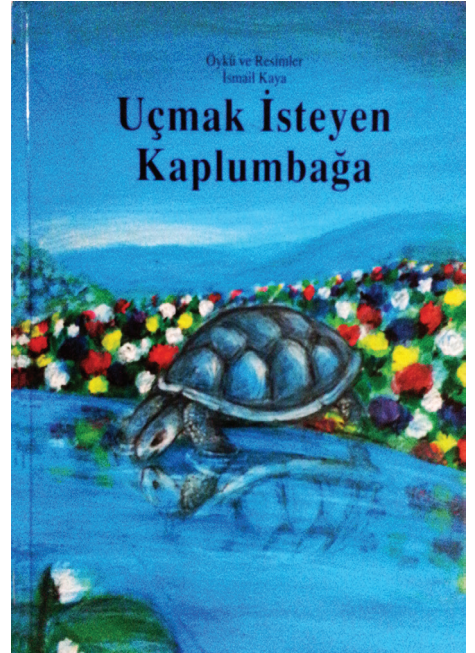
Oyküyü çocuğa doğal akışı içinde, ders ve nasihat vermeden anlatmalı, metindeki duyguyu da, resmin görsel dilinden yansıtmalıydım.

sıralar dört, beş yaşlarında olan yeğenimin ıslık çalma uğraşından esinlendim. Birkaç gün süren denemelerinin sonunda ıslık çalmayı başarmıştı. Kendisiyle gurur duyuyordu, artık büyümüşü. *Uçmak İsteyen Kaplumbağa*; toplum olarak hep güncel kalan yabancılaşma ve hoşgörü olgusuna değinen bir öykü. *Kınalı*'da ise annemin çocukluğunda yaşayıp bana anlattığı bir anısından yola çıktım. Yayıncı sorununu daha çok ülkemizde yaşadım. Ülkemizde basılan kitaplarım, yayıncının iyi niyetine rağmen istenen nitelikte olamadı bir türlü...

Avcı: Akademik göreviniz olduğunu biliyoruz. Çalıştığınız okullarda öğrencilerinizin kitap resimlemeye ve illüstrasyona ilgileri ne boyutta? Görev yaptığınız üniversitelerde yetişmiş bu alanda çalışma yapan öğretim görevlileri var mı?

Kaya: Çocuk kitapları resimlemenin ne kadar önemli olduğunu ilk olarak, 1975 yılında Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulunda öğrenciyken, okulda gördüğüm bir sergide anladım. Avusturyalı bir çizerin yayımlanan bir kitabının resimleri sergilenmişti; estetik ve içerik olarak bizdeki çocuk kitaplarının çok ötesindeydi. Devam eden yıllarda okulda öğrencilerin de bu konuya yönlendirildiklerini gördüm. Değerli Hocam Mustafa Aslıer yazılarında ve derslerdeki konuşmalarında, bu konu üzerinde sık duruyor, görsel sanat ve edebiyat eğitimi için nitelikli çocuk kitabının öneminden söz ediyordu. Okul yıllarımda severek

çalıştığım çocuk kitapları konusunda bildiklerimi ve deneyimlerimi öğrencilerimle paylaştım, proje konusu olarak verdim. Çoğunlukla benimsendi, sevildi, birçoğu bitirme projelerinde de bu konuyu ele aldı. Kitap resimleme, illüstrasyon ve animasyon alanlarında profesyonel olarak çalışan çok sayıda öğrencim var. Bir kısmı öğretim üyesi olarak farklı üniversitelerde, özel ve resmî kurumlarda, çalışmalar yapmaktalar. Çocuk Vakfının geçen yıllarda *Her Çocuk Haklarıyla Doğar* adlı güzel ve anlamlı kitapta ülkemizin çok değerli çizerleri arasında yer aldılar. Öğrencilerim arasında ulusal ve uluslararası birçok ödülün sahibi çizerler ve animasyon sanatçıları var.

Avcı: Türkiye’de yayımlanan özgün kitapların dünyanın birçok ülkesinde okurla buluşmamasını neye bağlayabiliriz?

Kaya: Çocuk Kitabı Yayıncılığı alanında yeni olmamızın yanında girişimci bir yayıncılık altyapısı da henüz yeni oluşmaya, bu alanda yapılanların düzey olarak dünya ile bütünleşmesi son yıllarda gerçekleşmeye başlamıştır. Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllarda okuryazar oranı çok düşüktür. O yıllarda toplumun genelinde okur- yazar oranının artırılması, tarım, sağlık, yurttaşlık bilgisi gibi bireyi yetiştirmeye yönelik hedefler benimsenmişti. Bu amaçla Osmanlı’nın tüm dönemlerinde basılandan daha fazla kitap basılmış, köylere, mahallelere kadar yayılan okuma odaları, halk evleri bu amaçla açılmış, dünya yazın klasikleri dilimize çevrilmiştir. Sosyal yapıdaki hızlı değişimi sağlayan bu gelişme ellili yıllarda yavaşlamış, atmışlı yıllarda yeni anayasanın kabulü ile sanatçılarımız temel eğitim kitaplarının resimlenmesi ve tasarımı konusunda yeniden çalışmaya başlamıştır.

Meral Alpay’ın araştırmalarına göre ilk özgün resimli çocuk kitabımız Mustafa Eremektar tarafından yazılıp çizilen, 1964 yılında yayımlanan *Tembel Karakaçan* adlı öyküdür. Uluslararası düzeydeki çalışmalarla, ülke çapında ilk karşılaşmamız 1979 Dünya Çocuk Yılı nedeniyle İstanbul Atatürk kütüphanesinde açılan ‘Uluslararası Çocuk Kitapları Sergisi’ ile olmuştur. Eğitim kurumlarımızın, tasarımcıların dikkati bu alana 1980’li yıllardan sonra yönelmeye başlamıştır. Bu yıllarda Redhouse, Yapı Kredi gibi yayınevleri de nitelikli kitaba önem veren öncü kurumlardır. Tüm bu gelişmeler zaman içinde etkisini göstermiş, ancak çocuk kitaplarımızın bizden çok önce yola çıkan ülkelerin

düzeyinde benimsenmesi için eğitim ve kültür politikamızın da o ülkeler düzeyinde olması gerekir. Oysa biz tam aksi yönde yol almaktayız. Bilimsel yayın sayısında son on yılda ilk defa İran’ın gerisine düşmüş durumdayız. Görsel sanat eğitime ilgi, eğitim kurumlarımızda her geçen gün azalmakta. Eğitim sistemimiz, verilen beş kutu içinden doğru yanıtı bulmaya dayalı.

Avcı: 1978 yılında o zamanki adı Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu olan okulun, Ankara’da açtığı yıl sonu sergisini gezmiş ve öğrencilerin tasarladığı kitap kapaklarını, iç sayfa resimlerini ilk kez orada izlemiş ve etkilenmişim. Bu tür sergilere nasıl bakıyor, yeterli buluyor musunuz?

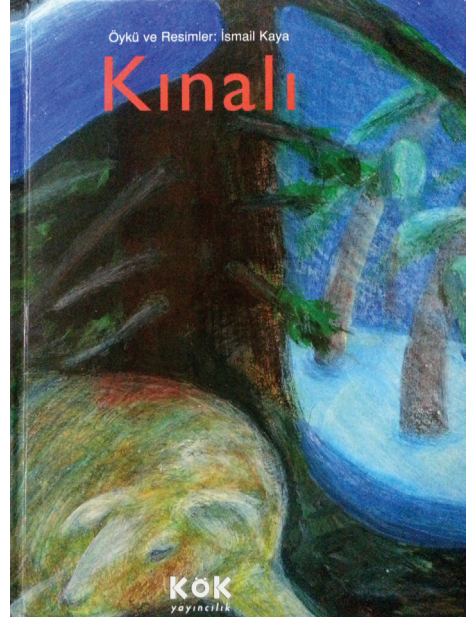
Kaya: O yıllarda ben de Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulunda (DTGSYO) öğrenciydim. Bu tür sergilerin toplumda farkındalık yaratması açısından önemli olduğunu düşünüyorum. O dönem öğrenci sergilerinin piyasanın dayattığı sı-

nırlamalardan uzak olması, işlev ve estetik amacı ön planda tutması, kimlik arayışı içinde olması olumlu yanları. Piyasa işlerine göre daha deneysel, içten bulurum bu yanlarıyla. Özellikle ülkemizde henüz yerleşmeyen değer yargılarının yerli yerine oturmasında bu sergilerin olumlu etkisi oluyordu o dönemde. Birçok yayınevi ve reklam ajansı bu sergilerden beğenerek tasarımcı ve çizeri işe alıyordu. Özellikle o yıllarda Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu, Uygulamalı Endüstri Sanatları Yüksek Okulu (UESYO) gibi okullar ilgiyle izlenir, mezunları tasarımcı, çizer olarak öncelikle işe alınır. DTGSYO da öğrenci olduğum yetmişli yıllarda eğiticileri, çocuk kitabı yazar, çizer ve yayıncılarını bir araya getiren, çocuk kitapları yayıncılığının ülkemizdeki sorunlarının, çözüm önerilerinin tartışıldığı sempozyumu da yanılmıyorsam aynı dönemde yapmıştı.

Avcı: Yayıncı sıkıntısı yaşadığımız dönemleri geride bıraktık. Ülkemizde de bu alanı önemseyen yayıncıların sayısı ile nitelikli eserlerin sayısı hızla artmakta. Yine de yazar, çizer, yayıncı ve okur açısından sıkıntılı bir süreç devam etmekte. Yeni eserler üretirken bu sıkıntılar sizi de zorluyor mu, bu konu hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

Kaya: Üniversitedeki işlerimin yoğunluğu nedeniyle son yıllarda yeni kitap hazırlığım olmadı. Ürettiklerimden yayınlanmayan kitaplarımla da ilgilenemedim. Sorunların temelinde çocuk kitaplarının ülkemizde okuruna ulaşımındaki yetersizlikten kaynaklandığını düşünürüm. Eğitim yılı güz dönemlerinde çocuk kitapları haftaları düzenleniyor. Ülke çapında illerin önemli bir bölümünde düzenlenen ve ilgi gören kitap fuarları var, bunlara yayınevlerinin katılımıyla son yıllarda olumlu gelişmeler yaşandı. İnternet ortamında yazar,

çizer, yayıncı katılımıyla kurulan öbekler oluştu. Girişimci yayınevleri yurt dışı bağlantılarını geliştirerek oralandaki yayınevleriyle ortak projeler üretmeye başladılar. İnternet ortamındaki küresel boyutta tanıtım olanağı yaygın olarak yazar, çizer ve yayınevi tarafından kullanılmaya başlandı. İnternet yayıncılığı küresel boyutta önemli fırsat yarattı. Bütün bu olumlu gelişmelerin yanında bu alandaki gelenek eksikliğinden doğan kısırlıklar da devam ediyor ne yazık ki. Yazar, çizerin emeğinin karşılığı

olan ekonomik beklentileri, fikrî haklarının korunması temel alınarak hazırlanması ve uyulması gereken sözleşmenin ayrıntıda sorunsuz olması, yazar ve çizere sağlanan fikrî hakların birçok yayınevinde net olarak belirlenip karşılanmaması, ülkemizin büyüklüğü ve genç nüfusu düşünüldüğünde kitapların baskı adedinin çok az olması. Verimli bir yaratma ortamının kurulması önündeki önemli engellerdir.

Avcı: Kitaplarınızın öykü ve resimleri size ait. Bir anlamda hem yönetmen, hem senarist, hem de oyuncu görevini üstleniyorsunuz. Kitapların hazırlanma aşamasında paylaştığınız görüş alışverişi yaptığınız kimseler oluyor mu, olması gerekiyor mu?

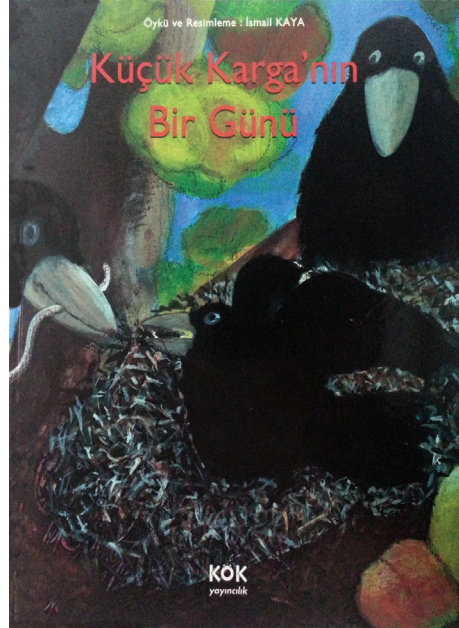
Kaya: İlk kitabım *Sadece Mor Renği Seven Kral*'ı Hollanda'da Akademide çalıştım. Resimlemeleri yaparken hocam Margaret Heymans'ın fikirlerini hep alıyordum, orada yaşayan kardeşim ve o sıralar birisi ilköğretim okulunda okuyan, diğeri dört yaşında olan yeğenlerim resimleme aşamasında hep resimler ile ilgili sorular soruyorlardı, resimleme tamamlandığında konuyu anlamışlardı, bu konuşmalardan resimlerin amaçladığım duyguyu uyandırdığını anladım. Yayın aşamasında yayıncı ve çevirmenle kapak resmi ve iç sayfa tasarımlarıyla ilgili üç-dört hafta süren ortak çalışmalarımız oldu. Türkiye'ye döndükten sonra da diğer kitapların resimleme ve tasarımında yeğenlerime yakın yaşlardaki çocuklarımla düşünceleri ve çalışma masasını ortak kullandığımız zamanlar oldu. Sonunda küçük oğlum Arda'da çizerliği seçti. Üç boyutlu animasyonlar yapıyor, bu alanda yüksek lisans eğitimini tamamladı. Diğer kitaplarımı yayınladığım yayınevinin görevlendirdiği editörle çalışmalarımız olumlu, ancak baskı ve cilt aşamalarında bu ortak çalışma bir türlü istenen sonucu vermedi.

Avcı: Bu kadar yıl çalışma yapan biri olarak geldiğimiz noktayı nasıl görüyorsunuz. Yazar ve Çizerler konusunda neler düşünüyorsunuz?

Kaya: Kendi adıma yeterli kadar çalışıp, üretmediğimi düşünüyorum. Bunda ilk yayınlanan kitabımın gelişmiş bir ülkede ideal koşullarda yayınlanmasının etkisi de olabilir. Doksanlı yıllarda kitap yayıncılı-

ğında geleneksel yöntemler ağır basıyordu. Gutenberg döneminin matbaa yayıncılığı anlayışı tek geçerli yoldu. Gutenberg matbaacılığı 15. yüzyılda bilgi ve sanatın paylaşımı konusunda getirdiği yenilikle etkisini yüzlerce yıl sürdüren, iki binli yıllardan itibaren de yerini İnternet'e, sayısal ortama bırakan bir kitle iletişim devrimi, Rönesans'ı hazırlayan önemli nedenlerden biriydi.

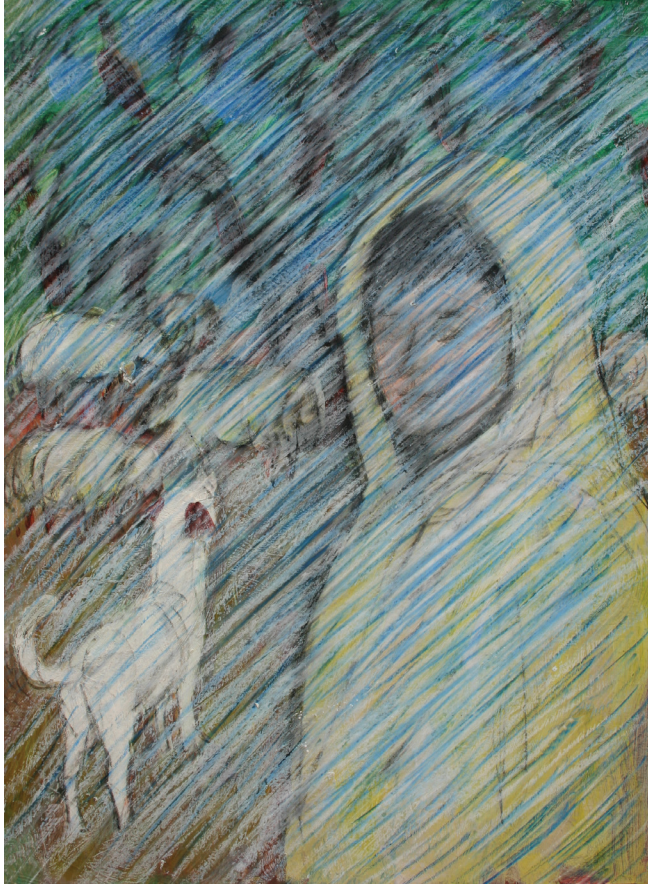
Yeni olan sanal ortam, baskı ortamındaki paylaşımına göre çok daha geniş olanaklara sahiptir. Bu ortamda görsel, işitsel olanı, hareketli görüntüyü, sanatsal olanla eğlenceli olanı, basılı medyanın birikimlerini, bilgisayarımız olmasa da cep telefonu ile de paylaşabilirsiniz. Yeni iletişim devrimi getirdiği bu geniş olanağın yanında yeni bağımlılık hastalıklarını yanında getirmiş, (özellikle çocuklarda) içine kapalı, çevresi ile sosyal iletişim kuramayan bireylerin ortaya çıkmasına da neden olmuştur. Otuz yıl önce yurt dışında yayın yapmak için oradaki yayınevi ile yüz yüze görüşmek ve yayın hazırlığını da orada yürütmek önemliydi.

İnternet ortamında bugün yaratımınızı paylaşabileceğiniz her tür ortam bulunmakta, çalışmanız niteliğinin yerelden evrensele uzanması izlenilirliğini artırmaktadır. Üreten yetenekli gençlerimiz için gelişen yeni medya türleri, evrensel boyutta önemli fırsatlar sunmaktadır. Teknolojinin sağladığı bu olanaktan İnternet erişimi olan herkes belirli koşulları yerine getirerek yararlanabilmektedir. Kitap, dergi, film, video, oyun tasarımı gibi her tür tasarım İnternet yayıncılığı ile her yaşta okura, ilgiliye etkileşimli olarak ulaştırılabilmektedir.

Yazar ve çizerlerimiz yirmi otuz yıl önce olduğundan çok farklı ortamlarda,

İnternet ortamında, öbeklerde sürekli bir araya gelerek yaptıklarını, düşüncelerini paylaşarak, yeni bağlantılar kurabiliyor, çizimlerini kıtalar arasında ilgi gruplarına kolaylıkla ulaştırabiliyorlar. Kitaplarını yurt dışında daha kolay ve iyi koşullarda yayımlayabiliyor. Bu yapıyla sanal ortam onlara sürekli bir düşünsel alışveriş ortamı da sunabiliyor. Ortak ilgi grubunda hızlı paylaşım bir nevi beyin fırtınası verimliliği sağlıyor. Diğer tasarım alanlarına göre ülkemizde yazar ve çizerlerimizin emeklerinin ve fikrî haklarının günümüzde yeterince değerlendirildiği söylenemez, ne yazık ki.

Resim: İsmail Kaya